Економіка

УДК 338.43:658.155

Музиченко Андрій Олександрович
кандидат економічних наук, доцент,
декан економічного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Muzychenko Andrii
PhD in Economics, Associate Professor,
Dean of the Faculty of Economics
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0002-5442-0516

ВПЛИВ ГАЛУЗЕВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ АГРОБІЗНЕСУ НА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВ
THE IMPACT OF AGRIBUSINESS INDUSTRY FEATURES ON THE FORMATION OF FINANCIAL RESULTS OF ENTERPRISES

Анотація. *Формування фінансових результатів аграрних підприємств відбувається під впливом специфічних галузевих чинників, зумовлених поєднанням ринкових механізмів і природно-біологічних процесів. Сезонність виробництва, високий рівень ризиків, цінова волатильність та інституційні обмеження ускладнюють інтерпретацію фінансових результатів і знижують інформативність традиційних підходів до оцінки прибутковості.*

Мета – теоретичне обґрунтування галузевих особливостей агробізнесу та систематизація механізмів їх впливу на формування фінансових результатів аграрних підприємств з позицій причинно-наслідкового підходу.

Матеріали і методи. Дослідження ґрунтується на критичному аналізі сучасних наукових публікацій українських авторів, у яких

розглядаються галузеві особливості функціонування аграрних підприємств, умови формування їх фінансових результатів та чинники впливу на економічну стійкість агробізнесу в сучасних умовах. Методологічний інструментарій охоплює логічний і системний аналіз, моделювання причинно-наслідкових зв'язків, а також графічну візуалізацію сформованих підходів.

Результати. У статті обґрунтовано, що фінансовий результат в агробізнесі має відкладений і динамічний характер, формуючись як наслідок асинхронності витрат і доходів, впливу природно-кліматичних та біологічних ризиків, ринкової кон'юнктури й інституційних чинників. Запропоновано комплексну схему формування фінансових результатів аграрних підприємств, яка відображає взаємодію внутрішніх і зовнішніх факторів та пояснює обмежену керованість показників прибутковості в короткостроковому періоді.

Перспективи дослідження. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку галузево-орієнтованих аналітичних моделей оцінки фінансових результатів, що враховують ризик, часову асиметрію та багатофакторний характер функціонування аграрних підприємств.

Ключові слова: *фінансові результати, доходи, витрати, підприємства агробізнесу, аналіз, управління.*

Summary. *The financial results of agricultural enterprises are influenced by specific industry factors caused by a combination of market mechanisms and natural biological processes. Seasonality of production, high risk levels, price volatility and institutional constraints complicate the interpretation of financial results and reduce the informative value of traditional approaches to profitability assessment.*

Purpose is to provide a theoretical justification for the industry-specific features of agribusiness and to systematize the mechanisms of their impact on the

formation of financial results of agricultural enterprises from the perspective of a cause-and-effect approach.

Materials and methods. The study is based on a critical analysis of contemporary scientific publications by Ukrainian authors, which examine the industry-specific features of agricultural enterprises, the conditions for the formation of their financial results, and the factors influencing the economic stability of agribusiness in contemporary conditions. The methodological tools include logical and systematic analysis, modelling of cause-and-effect relationships, as well as graphical visualization of the approaches developed.

Results. The article substantiates that financial results in agribusiness are deferred and dynamic in nature, forming as a result of the asynchrony of costs and revenues, the impact of natural, climatic and biological risks, market conditions and institutional factors. A comprehensive scheme for the formation of financial results of agricultural enterprises is proposed, which reflects the interaction of internal and external factors and explains the limited controllability of profitability indicators in the short term.

Prospects for research. Further research should be focused on the development of industry-oriented analytical models for assessing financial results that take into account risk, time asymmetry, and the multifactorial nature of agricultural enterprises.

Key words: *financial results, income, expenses, agribusiness enterprises, analysis, management.*

Постановка проблеми. Агробізнес відіграє стратегічну роль у забезпеченні продовольчої безпеки та формуванні експортного потенціалу національної економіки. Водночас результати фінансово-господарської діяльності підприємств агробізнесу характеризуються підвищеною нестабільністю, що зумовлено поєднанням економічних і природно-біологічних процесів та наслідками війни. Зазначені тенденції знаходять

відображення у сучасній макроекономічній динаміці аграрного сектору: у 2025 р., попри збереження внеску агросектору у формування валового внутрішнього продукту на рівні близько 7-8 % [9], обсяги експорту агропродукції скоротилися ≈ 8,8 % внаслідок логістичних обмежень, мінної небезпеки, порушення виробничої інфраструктури та зростання витрат на транспортування [8].

У сучасних умовах зростання кліматичних ризиків, трансформації аграрних ринків та посилення конкуренції актуалізується проблема адекватного врахування галузевих особливостей агробізнесу при формуванні фінансових результатів. Додатковий тиск на фінансові показники аграрних підприємств зумовлений підвищенням витрат на засоби захисту рослин, пальне та дистрибуцію, а також дефіцитом трудових ресурсів, що у сукупності ускладнює прогнозування доходів і витрат та підвищує ризик фінансової нестабільності.

Недооцінка специфіки аграрного виробництва призводить до спрощеного трактування фінансових результатів, помилок у фінансовому плануванні та зниження ефективності управлінських рішень. У зв'язку з цим сьогодні виникає потреба у поглибленому теоретичному осмисленні впливу галузевих чинників агробізнесу на формування доходів, витрат і прибутку підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній науковій літературі останніх років спостерігається стійка тенденція до поглибленого дослідження зв'язку між галузевими особливостями агробізнесу та фінансовими результатами аграрних підприємств. Значна частина праць присвячена ідентифікації специфічних умов діяльності аграрних суб'єктів господарювання, зокрема у контексті воєнних викликів, структурних особливостей сектора та організаційно-управлінських факторів.

Одне з фундаментальних досліджень у цій сфері – робота Росоли У. та Росоли А. (2024), де автори детально аналізують специфіку ведення

бізнесу в аграрному секторі та її вплив на фінансові показники діяльності підприємств [5]. Дана праця забезпечує загальний огляд специфіки агробізнесу бізнесу як окремого сектора економіки, проте не формує повної моделі причинно-наслідкових зв'язків між галузевими характеристиками та окремими фінансовими показниками.

Фінансово-економічне дослідження Скидана О. та Кравченка В. (2025) присвячено характеристиці діяльності аграрних підприємств України і оцінці їх внеску у економіку в сучасних умовах, із виділенням особливостей функціонування сектора та факторів, що визначають результати діяльності [7]. Автори підкреслюють важливість сектора для національної економіки, але відсутня детальна аналітика механізмів впливу саме галузевих особливостей на доходи та витрати.

Поряд із цим, важливим аспектом залишається проблема забезпечення прибутковості підприємств агробізнесу. У своїй роботі Аверчева Н. та Гринченко О. (2024) аналізують вплив затратних та цінових факторів на фінансові результати, проте залишають відкритим питання щодо взаємодії цих факторів із галузевою специфікою підприємств [1].

Проте сучасні дослідження ще не повною мірою охоплюють нові зовнішні чинники, до прикладу, такі як вплив трансформації регуляторного середовища під дією європейського Green Deal, що передбачає поступове скорочення використання добрив і пестицидів. Впровадження таких норм створює додаткові витрати для виробників, проте одночасно відкриває перспективи отримання преміальних доходів через розвиток екологічного виробництва та залучення до пілотних проєктів з карбон-кредитування, які лише починають формуватися в Україні [2].

Тож, попри наявні дослідження, суттєві аспекти впливу галузевих особливостей агробізнесу на фінансові результати досі не отримали вичерпного наукового обґрунтування. Недостатньо розкрито, як сезонність, ризики та державна підтримка формують причинно-наслідкові зв'язки.

Слабо вивчено, як внутрішні фактори взаємодіють із зовнішніми шоками, такими як війна чи ринкова нестабільність, і як це впливає на фінансову стратегію та управлінські рішення підприємств. Що власне й обумовлює актуальність і наукову новизну даного дослідження, яке спрямоване на системне теоретичне осмислення причинно-наслідкових зв'язків між галузевими особливостями агробізнесу та фінансовими результатами підприємств.

Метою статті є розкриття причинно-наслідкових зв'язків між галузевою специфікою агробізнесу та параметрами формування фінансових результатів аграрних підприємств шляхом їх теоретичного осмислення й структурованої систематизації.

Виклад основного матеріалу. Формування фінансових результатів аграрних підприємств відбувається в умовах дії специфічного комплексу галузевих чинників, які істотно відрізняють агробізнес від інших сфер економічної діяльності. На відміну від промислового виробництва або сфери послуг, аграрна діяльність поєднує ринкові механізми з природно-біологічними процесами, що зумовлює обмежену керованість результатів та підвищений рівень невизначеності. За таких умов фінансовий результат не може розглядатися виключно як підсумок управлінських рішень, оскільки він формується під впливом чинників, значна частина яких перебуває поза прямим контролем підприємства.

Ключовою галузевою характеристикою агробізнесу є сезонно-циклічний характер виробництва, що визначає асинхронність між витратами та доходами. Виробничий цикл у сільському господарстві, як правило, передбачає концентрацію основної маси витрат на початкових етапах: підготовці ґрунту, посіві, догляді за посівами або утриманні поголів'я, тоді як формування доходу відбувається значно пізніше, після завершення біологічного циклу та реалізації продукції. Така часово-просторова розбіжність зумовлює тимчасовий дефіцит ліквідності та викривлення

фінансових результатів у межах окремих звітних періодів. У фінансовій звітності це може проявлятися у формуванні збитків або низької рентабельності в окремі періоди, які не відображають реальної економічної ефективності діяльності підприємства.

Зміщення у часі між моментом виникнення витрат і формуванням доходів змінює саму логіку фінансових результатів в аграрному секторі. На відміну від більшості несезонних видів діяльності, в агробізнесі значна частина ресурсів авансується у виробництво задовго до появи грошових надходжень, що обумовлює накопичення витрат протягом тривалого періоду без відповідного дохідного покриття. У структурі таких витрат домінують матеріальні та енергетичні ресурси, витрати на біологічні активи, а також амортизаційні відрахування, пов'язані з підтриманням виробничого потенціалу.

Тобто, фінансовий результат в агробізнесі – це не підсумковий показник стандартного звітного періоду, а відображення послідовних економічних наслідків усіх етапів виробничого процесу. І саме сезонність визначає, що ці наслідки виникають поступово, у вигляді ланцюга причинно-наслідкових зв'язків, де кожен етап виробництва створює передумови майбутнього результативного показника. Узагальнену послідовність формування відкладеного фінансового результату в аграрному виробництві подано схематично на рис.1.

Рис. 1. Відкладений механізм формування результатів діяльності в агробізнесі

Джерело: сформовано автором

Такий затриманий ефект й формує специфічне фінансове середовище функціонування підприємств агробізнесу, у межах якого виникають тимчасові касові розриви, підвищується потреба в короткострокових фінансових ресурсах і посилюється залежність результатів діяльності від умов кредитування, внаслідок чого управління ліквідністю стає ключовим чинником формування фінансових результатів [3].

Одним із найбільш складних для прогнозування чинників, що ускладнюють формування фінансових результатів у агробізнесі, є природно-кліматичні та біологічні ризики. Погодні коливання, посухи, надмірні опади, температурні аномалії та хвороби рослин і тварин здатні суттєво змінювати обсяги та якість продукції навіть за дотримання оптимальних технологічних параметрів виробництва. У фінансовому вимірі це трансформується у нестабільність доходів, підвищення витрат та зростання ймовірності недоотримання запланованого прибутку. Біологічні активи, на відміну від традиційних виробничих ресурсів, мають властивість змінювати свою вартість у процесі росту та розвитку, що зумовлює формування частини фінансового результату ще до моменту реалізації продукції. Таким чином, фінансовий результат аграрного підприємства частково набуває умовного

характеру та залежить від прийнятих методів оцінки біологічних активів. Поєднання описаних чинників формує складну багаторівневу логіку впливу на фінансові результати аграрних підприємств, у межах якої виробничі збурення трансформуються у фінансові наслідки. Для поглиблення розуміння причинно-наслідкових зв'язків зазначену логіку представлено у візуалізованій формі (рис. 2).

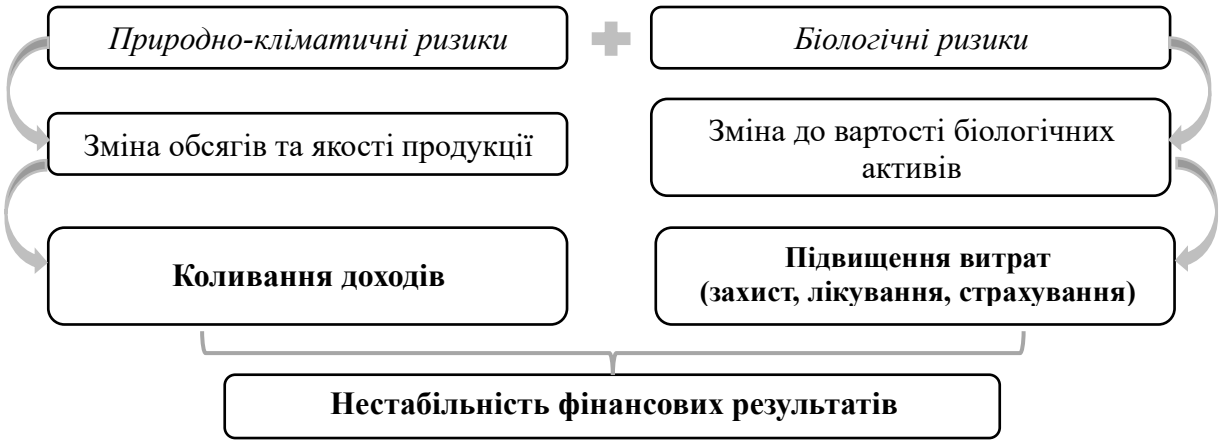

Рис. 2. Вплив природно-кліматичних та біологічних ризиків на формування фінансових результатів підприємств агробізнесу

Джерело: сформовано автором

Відповідно такий високий рівень галузевих ризиків обумовлює необхідність застосування механізмів фінансової стабілізації, таких як формування резервів, страхування врожаю та диверсифікація видів діяльності. Використання цих інструментів, як правило, підвищує поточні витрати і тимчасово знижує показники прибутковості. Проте у середньо- та довгостроковій перспективі вони виконують роль амортизаторів фінансових коливань, сприяючи підвищенню стійкості підприємства. Тож, оцінка фінансового результату в агробізнесі виходить за межі простого прагнення до максимізації прибутку: вона має враховувати рівень прийнятого ризику та здатність підприємства забезпечувати стабільність своєї діяльності.

Якщо природно-кліматичні та біологічні чинники визначають внутрішню динаміку фінансових результатів аграрних підприємств,

зовнішнє середовище додає додатковий рівень невизначеності, де ціна виступає ключовим координатором фінансового результату. Коливання ринкових цін на сільськогосподарську продукцію формуються під впливом глобальної кон'юнктури, співвідношення попиту та пропозиції, експортних можливостей, логістичних обмежень і державного регулювання [6]. Аграрні ринки водночас характеризуються високою конкуренцією, значною стандартизованістю продукції та обмеженими можливостями цінового маневру для окремого виробника, що посилює залежність фінансових результатів від зовнішніх факторів.

Оскільки агропідприємці повинні планувати обсяги та структуру виробництва задовго до моменту реалізації продукції, вони вимушені оцінювати свої потенційні доходи за умов істотної невизначеності ринку. Тобто фінансовий результат формується як інтегральна величина, де внутрішні виробничі й біологічні чинники взаємодіють із динамікою ринкового середовища, а його рівень може значною мірою відхилятися від очікуваного значення рентабельності. Узагальнення цих взаємодій наочно втілено на рис.3.

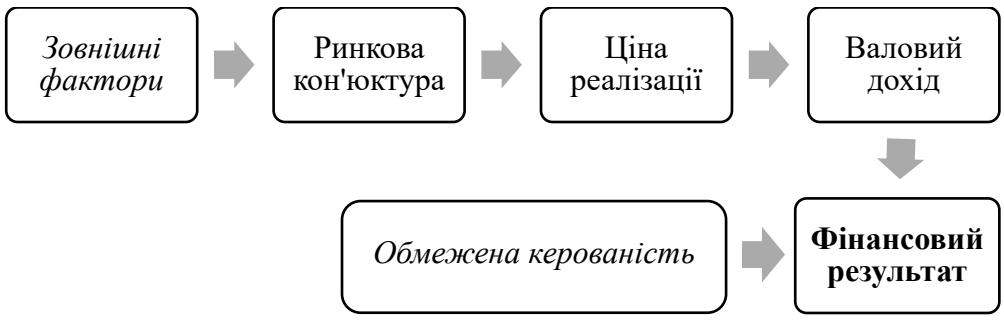

Рис. 3. Взаємозв'язок ринкових цін і фінансового результату

Джерело: сформовано автором

Як бачимо, фінансовий результат набуває ознак похідного показника від ринкової ситуації та одночасно має обмежені можливості оперативного цінового регулювання.

Разом із ринковими механізмами фінансові результати аграрних підприємств визначаються також інституційними та організаційними чинниками, зокрема податковою політикою, доступом до кредитних ресурсів і державними програмами підтримки, що можуть пом'якшувати або посилювати вплив галузевих ризиків [4]. Організаційна модель аграрного бізнесу, рівень вертикальної інтеграції з переробними та збутовими структурами, а також участь у кооперaційних формах дозволяють перерозподіляти фінансові результати між різними стадіями створення доданої вартості та знижувати залежність від цінових коливань на первинну продукцію.

Узагальнюючи викладене, доцільно стверджувати, що галузеві особливості агробізнесу формують фінансові результати через систему взаємопов'язаних каналів впливу. Їх одночасна дія зумовлює необхідність застосування комплексного причинно-наслідкового підходу, що дозволяє відтворити механізми формування фінансових результатів під впливом галузевих особливостей (рис. 4).

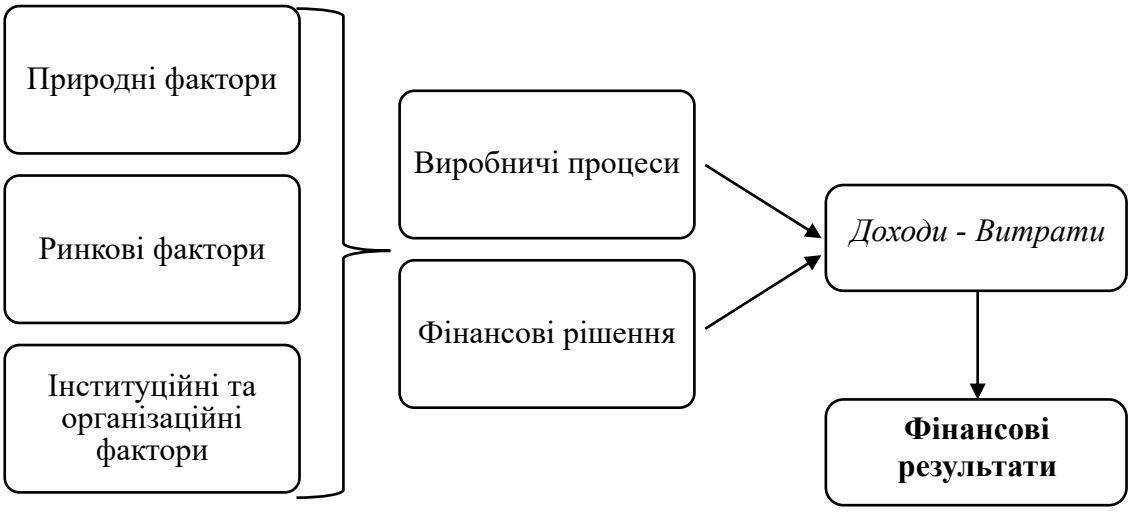

Рис. 4. Комплексна схема формування фінансових результатів підприємств агробізнесу

Джерело: сформовано автором

Запропонована схема підкреслює, що фінансовий результат є результатом синергії галузевих, управлінських і зовнішніх чинників, а не лише наслідком виробничої ефективності, що є характерною особливістю аграрної сфери, де висока чутливість до природно-кліматичних ризиків, ринкових коливань і регуляторних умов визначає динаміку прибутковості та потребує інтегрованого підходу до оцінки та управління фінансовими результатами.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, галузеві особливості агробізнесу формують специфічну логіку виникнення фінансових результатів, у межах якої традиційні підходи до оцінки прибутковості потребують адаптації. Фінансові результати аграрних підприємств доцільно розглядати як динамічну категорію, яка реагує на синхронну дію визначених чинників. Така перспектива відкриває простір для розробки галузево-орієнтованих аналітичних моделей, які здатні інтегрувати мультифакторні взаємодії й слугувати інструментом ефективного управління фінансовими результатами в умовах високої невизначеності.

Література

1. Аверчева Н., Гринченко О. Проблеми забезпечення прибутковості підприємств аграрного сектору економіки на сучасному етапі. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2024. (20). С. 11-22. DOI: https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.20.1

2. Басиста Я. Європейський зелений курс і агросектор України: виклики та можливості. *Український центр європейської політики.* 2025. URL: https://surl.li/lwmvnc (дата звернення: 16.01.2026).

3. Драган О. О., Варченко О. О., Зубченко В. В. Ліквідність аграрних підприємств в умовах воєнного стану. *Економіка та управління АПК.* 2023. 2. С. 73-85. URL: https://surl.li/vawskg (дата звернення: 19.01.2026).

4. Костирко Л. Управління фінансовою стратегією сільськогосподарських підприємств в умовах невизначеності. *Фінансовий контроль і аудит.* 2024. (5). С. 45-56. URL: https://surl.li/wuyizn (дата звернення: 16.01.2026).

5. Росола У., Росола А. Специфіка ведення бізнесу в аграрному секторі в контексті впливу на фінансові показники діяльності. *Економіка та суспільство.* 2024. (66). DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-13

6. Саламін О., Поперечний С. Ринкове середовище сільськогосподарських підприємств. *Економіка та суспільство.* 2023. (48). DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-61

7. Скидан О., Кравченко В. (2025). Фінансово-економічна характеристика діяльності підприємств аграрного бізнесу України. *Економічний простір.* 2025. 203. С. 240-247. DOI: https://doi.org/10.30838/EP.203.240-247

8. Agricultural exports falls by 8.8% in 2025, mainly due to decline in shipments to EU – UCAB. *Interfax-Ukraine.* 2026, January 6. URL: https://en.interfax.com.ua/news/economic/1134173.html (дата звернення: 15.01.2026).

9. Agricultural policy monitoring and evaluation 2025: Ukraine. *OECD Publishing.* 2025. URL: https://surl.li/blrzte (дата звернення: 15.01.2026).

References

1. Avercheva, N., & Hrynchenko, O. (2024). Problemy zabezpechennia prybutkovosti pidpryiemstv ahrarnoho sektoru ekonomiky na suchasnomu etapi. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Seriia: Ekonomika, (20),* 11-22. https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.20.1

2. Basysta, Ya. (2025). Yevropeiskyi zelenyi kurs i ahrosektor Ukrainy: vyklyky ta mozhlyvosti. *Ukrainskyi tsentr yevropeiskoi polityky.* https://surl.li/lwmvnc

3. Drahan, O. O., Varchenko, O. O., & Zubchenko, V. V. (2023). Likvidnist ahrarnykh pidpryiemstv v umovakh voiennoho stanu. *Ekonomika ta upravlinnia APK,* 2, 73-85. https://surl.li/vawskg

4. Kostyrko, L. (2024). Upravlinnia finansovoiu stratehiieiu silskohospodarskykh pidpryiemstv v umovakh nevyznachenosti. *Finansovyi kontrol i audyt,* (5), 45-56. https://surl.li/wuyizn

5. Rosola, U., & Rosola, A. (2024). Spetsyfika vedennia biznesu v ahrarnomu sektori v konteksti vplyvu na finansovi pokaznyky diialnosti. *Ekonomika ta suspilstvo,* (66). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-13

6. Salamin, O., & Poperechnyi, S. (2023). Rynkove seredovyshche silskohospodarskykh pidpryiemstv. *Ekonomika ta suspilstvo,* (48). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-61

7. Skydan, O., & Kravchenko, V. (2025). Finansovo-ekonomichna kharakterystyka diialnosti pidpryiemstv ahrarnoho biznesu Ukrainy. *Ekonomichnyi prostir,* 203, 240-247. https://doi.org/10.30838/EP.203.240-247

8. Interfax-Ukraine. (2026, January 6). Agricultural exports falls by 8.8% in 2025, mainly due to decline in shipments to EU – UCAB. *Interfax-Ukraine.* https://en.interfax.com.ua/news/economic/1134173.html

9. OECD. (2025). Agricultural policy monitoring and evaluation 2025: Ukraine. *OECD Publishing.* https://surl.li/blrzte